

àrea tècnico/professional

UNA PROFESSIÓ NO RECONEGUDA: L'ofici de guia d'alta muntanya

*Ricardo Jesús Gutiérrez Rubio, llicenciat en F.F. escolar i esquiador
Dibuix, Joan Antoni Rovira*

"L'ofici de guia és un dels més bonics, ja que l'home el practica en una terra encara verge. Avui dia, a les nostres ciutats, subsisteixen poques coses: la nit no existeix, ni tampoc el fred, ni el vent, ni les estrelles. Tot està neutralitzat".

(...) "A força de repetir inevitablement les mateixes ascensions, l'ofici de guia es podria tornar fastigós, però el guia no és només una màquina d'escalar roques i pendents de gel, una màquina per conèixer el temps i l'itinerari. El guia no escala per a ell: obre als altres les portes de les seves muntanyes¹¹".

Del romanticisme, l'entrega i una única missió que reflecteixen els meravellosos paràgrafs precedents, que envoltaven la professió de guia i que tan sàviament va saber-ne fer ressò Gaston Rebuffat en els seus llibres, ja en queda poca cosa. El món alpinista ha sofert, però sobretot està sofrint, profunds canvis als quals la professió de guia no és pas aliena.

Al nostre país la problemàtica és molt diferent a la d'altres països on les professions relacionades amb l'esport de muntanya tenen unes atencions i una trajectòria molt més arrelades. Per a aquests, el principal problema potser és la competència, per a nosaltres la manca d'una estructura general que afavoreixi la divulgació de les possibilitats de lleure del medi muntanyenc per una banda, i per l'altra la creació d'un marc legal on els professionals que s'hi vulguin dedicar tinguin les suficients garanties de formació i seguretat per a poder exercir una tasca digna. Són les dues característiques principals.

Funcions del guia de muntanya

Abans de parlar de les FUNCIONS del guia de muntanya convé que

aclarim que és molt difícil referir-se a un veritable "professional" en el nostre país, ja que per una banda el marc legal en el qual es desenvolupen aquestes persones és força confús i per altra la manca de dades, o les dades poc fiables, fan difícil un estudi exhaustiu.

De la funció que feia el guia, quasi exclusivament, no fa gaire temps i que consistia a acompanyar els possibles clients que ho sol·licitaven per un recorregut d'alta muntanya s'ha passat en l'actualitat a desenvolupar tasques extremadament variades: organització de viatges llunyans, consellers tècnics, treball asalarat en una companyia de turisme, relacions públiques de firmes o empreses més o menys importants, etc... Tasques que en realitat tenen poc o gens a veure amb la seva formació inicial. El més freqüent és que es combinin diverses d'aquestes funcions.

Si fem un esforç és possible agrupar els "guies de muntanya" en tres àmbits d'acció fonamentals; així, podríem tenir:

Àmbit Federatiu: Els guies que es moguessin en aquesta parcel·la tindrien com a tasca fonamental la coordinació i la posada en marxa de curssets.

Àmbit "Professional": Els guies desenvoluparien totes aquelles tasques que els reportessin beneficis econòmics. Dependrà de la seva preparació, inclinacions o beneficis que s'adopti com a fonamental una o altra activitat.

Àmbit individual: Dintre d'aquest englobaríem totes aquelles persones (guies) l'acció fonamental dels quals se contraria en la preparació individual per aconseguir realitzar itineraris cada vegada més difícils a la muntanya.

Una primera consideració que cal tenir en compte és que, en general, en els tres suposats àmbits els individus tenen un altra feina al marge de les possibles "funcions" que podríem considerar com de guia.

Per altra banda, sembla força evident que els guies puguin pertànyer a diferents àmbits i que els àmbits no són compartiments estancs que tinguin uns límits clars, això no obstant, aquest marc teòric es podria considerar una primera aproximació als nivells en què es mouen aquests tècnics.

Necessitat de reglamentació

Teoritzar sobre quines serien les funcions del guia d'alta muntanya no ens sembla pas una tasca fructífera; en canvi una reglamentació clara i exhaustiva a nivell oficial que fixés les competències, funcions i formació dels professionals que es mouen en el medi muntanyenc contribuiria notablement a evitar corporativismes i susceptibilitats que no beneficien en res la professió, però sobretot augmentaria la seguretat d'aquests professionals. Una mesura com aquesta és necessària ja que un professional amb les atribucions legals hauria de tenir en tot moment un suport oficial, i no hauria de ser així quan algú, sense la deguda preparació, es dediqui a portar a terme accions que no són de la seva competència. Per exemple a França, l'"acompanyador de muntanya mitjana" no pot fer ascensions amb clients en les quals s'hagin d'utilitzar... "les cordes, el piolet i/o els grampons"; els "aspirants a guia" tenen restriccions molt severes respecte a l'altura i a la dificultat de les travessies que puguin fer amb persones al seu càrrec. Tanmateix una reglamentació d'aquest tipus hauria de ser oberta i rigurosa. Oberta ja que hauria d'emmotllar-se a una societat i a un mercat de treball canviant. Rigurosa ja que ha de legislar professions amb molts punts en comú i es podrien presentar problemes de competències.

Un punt interessant per a reflexionar en aquest sentit és l'ús social de la muntanya. Les condicions socioeconòmiques verien substancialment la utilització que el gran públic fa de la muntanya.

Un aspecte que convé tenir en compte a l'hora de redactar normatives és aprofitar les experiències

dels professionals implicats per fer-les reals i còmodes per a ells.

Tanmateix, i com a tret final, hem de destacar que qualsevol legislació en aquest sentit ha de tenir com a base la conducció de clients a la muntanya.

És evident que una legislació sense unes mesures econòmiques que garanteixin la seva aplicació té molt poc valor.

L'ECAM i la formació del guia de muntanya

A l'ECAM (Escola Catalana d'Alta Muntanya) li correspon la formació dels futurs guies de muntanya dintre del territori català. L'ECAM és un organisme que depèn de la Federació Catalana de Muntanya els primers professors de la qual foren practicants d'èlit de l'alta muntanya de l'època.

Posteriorment s'ha anat nodrint d'instructors cada vegada que s'ha cregut necessari. Per entendre alguns dels seus "mals", cal apuntar en primer lloc que el seu funcionament és "amateur", la qual cosa vol dir que la majoria de la gent que hi treballa ho fa per afecció i rep molt poc, o bé res, en compensació econòmica.

Sota l'auspici de l'escola es desenvolupen i promouen gran quantitat de curssets, campanyes, reunions i altres activitats de la més diversa índole, dedicades en general a promocionar o augmentar el nivell de les persones que desitgin moure's pel medi muntanyenc.

Un primer aspecte que ens crida l'atenció és que no existeix el títol específic de "guia d'alta muntanya" en el seu lloc hi ha l'instructor d'alta muntanya"; aquesta petita variació és comprensible si tenim en compte que la vocació de l'escola és fonamentalment d'índole pedagògica. En conjunt hi ha dues categories, els instructors (escalada, gel, alta muntanya i esquí de muntanya) i els professors que solen ser gent amb una trajectòria i una solvència en muntanya àmplies.

Un segon aspecte, el que a nosaltres ens interessa més destacar, és el desenvolupament d'un curset d'alta muntanya per a instructors. En primer lloc per resultar candidat a un curset d'aquest tipus cal haver fet una àmplia activitat a la muntanya i que aquesta estigui avalada per un club; el curset en si comprèn xerrades i sortides —tres o quatre— amb

les quals s'intenta abastar tots els aspectes de la seguretat i la tècnica. Si fem una primera anàlisi dels continguts, veiem que el curs no va dirigit a crear veritables professionals. Com a exemples podríem destacar que entre l'experiència que s'exigeix per a poder optar a un curs d'aquest tipus no cal haver portat clients, tampoc s'inclouen nocions sobre la legislació que podria afectar el futur instructor etc... Per altra banda la durada del curset és del tot insuficient si es tractés de formar professionals competents. No és pas aquesta la missió de l'escola en aquests moments; es podria dir que és formar una sèrie de persones perquè puguin impartir el curset que han rebut o bé altres de semblants. Tanmateix, en no percebre o bé percebre molt poca compensació econòmica a canvi, solen col·laborar durant un espai curt de temps amb l'escola; justament per això una de les normes de l'entitat és que per mantenir el carnet d'instructor cal una col·laboració permanent amb aquesta. Això no es fa a la pràctica i l'escola ha de recórrer a nous cursos per poder assortir-se d'instructors, cosa que genera un cercle "viciós" de difícil sortida.

De qualsevol manera, aquest és el funcionament real de l'escola que es tradueix en una manca de criteris veritablement objectius a l'hora de valorar els mèrits de les persones que desitgen optar, o bé que opten als curssets per una banda i per l'altra i contràriament del que es pogués imaginar els aspectes didàctico-metodològics no reben un tractament concorde amb els objectius proposats. Tanmateix no és de justícia continuar destacant aspectes negatius quan en realitat ha fet i està fent una gran tasca en un camp en el qual hi ha un gran buit.

És un tòpic que en les ocasions en què no estem d'acord amb un assumpte comencem seguidament a destacar les excel·lències del que passa a l'estranger sobre el mateix tema, això no obstant, en aquest cas valdria la pena que procuréssim aprendre dels països alpins, on l'ofici de guia és molt antic i té un funcionament perfectament regulat. A França per exemple, la formació del guia és molt completa.² Cal dir també que l'ENSA (escola Nacional d'Esquí i Alpinisme) és una escola professionalitzada.

En primer lloc existeix en la preparació de tots els esports de muntanya un tronc comú que procura una

formació general. Més tard es pot accedir a un primer grau anomenat d'"acompanyador", després a un segon d'"aspirant a guia" i per últim a un tercer de "guia d'alta muntanya". Els dos primers es poden fer en diferents establiments, els dos últims els imparteix l'ENSA. L'experiència és molt important per poder accedir als graus superiors. Mereix especial ressonància el fet que un guia estigui capacitat per desenvolupar qualsevol acció a l'alta muntanya, i l'esquí de muntanya és una de les principals matèries de formació.

Necessitat d'una escola professionalitzada

Tal com s'indicava en les I Jornades Tècniques de Turisme de Neu i Muntanya, seria necessària la creació d'un cos de docents i d'una escola professionalitzada en la qual hi tingués cabuda l'esquí i l'alta muntanya, així no estarien tan desvinculats com actualment.

La proposta de Rafael Pellús en aquest sentit és molt concreta i ben segur que tindrà el ressò que es mereix per poc que se li presti una mica d'atenció. La seva idea de crear una escola professional independent de les federacions, dependent de la Secretaria d'Estat per al Turisme i fusionant l'Escola Nacional d'Alta Muntanya (ENAM, ECAM) i l'Escola Espanyola d'Esquí (EEE) amb la qual cosa s'aconseguiria segons paraules seves: "...Suport estatal d'aquestes professions. Hi hauria una garantia de seguretat física personal i eficàcia docent, que en moltes ocasions deixa molt a desitjar, sobretot en alta muntanya."³

En aquesta mateixa línia es pronuncia Manuel Campoamor i Jerónimo Lopez quan parla sobre el mateix tema: "Ens trobem en un moment que s'ha de començar a resoldre amb seriositat de cara al futur i amb criteris actuals d'acord amb el canvi social i legislatiu produït en el nostre país".⁴

Actualment hi ha un maremànum de titulacions amb un suport legal, si més no, dubtós. Per altra banda tampoc no hi ha una reglamentació sobre les competències de cada professional amb una titulació, si a tot això hi afegim que els títols que actualment hi ha en circulació no són cap garantia per a un servei correcte, tenim un panorama d'allò més descoratjador.

L'única solució factible per oferir uns professionals competents és la solució esmentada anteriorment, és a dir, la creació d'una escola professionalitzada. Intentar obstaculitzar iniciatives com aquesta per corporativismes ridículs és una falta de seriositat en una societat tan dinàmica i canviant com la nostra, que no beneficia en res la gent veritablement interessada en aquesta professió o en altres de similars, ni tampoc els futurs usuaris d'aquests serveis.

Finalment cal destacar que la cosa veritablement important per exercir la professió de guia o qualsevol altre, és que els professionals tinguin una formació adequada.

Perfil professional del guia de muntanya

No tenim ni dades ni estudis concrets per fer una anàlisi mínima de les persones que es mouen a l'entorn de la professió de guia; tanmateix, després a diversos cursos per a instructors i de moure'ns durant alguns anys en els ambients de muntanya més diversos estem en condicions de fer unes breus anotacions entorn al perfil professional del guia.

Quin seria el perfil ideal d'un guia de muntanya? Podríem dir d'entrada que aquesta professió com la majoria de les professions relacionades amb els esports de muntanya té unes característiques particulars. En primer lloc cal assenyalar que requereix una *experiència molt dilatada*; els cursos de formació, al marge del seu bon plantejament, són insuficients per dotar el guia d'uns coneixements als quals només s'arriba mitjançant una llarga pràctica; l'adaptació a un medi tan particular i canviant no es pot fer d'altra manera.

Una *solvència tècnica alta* és una altra de les característiques que podríem enumerar com a fonamental, ja que per una banda, el guia té una gran responsabilitat respecte a les persones que té al seu càrrec i per altra, el terreny en què es desenvolupa la seva feina comporta una gran especialització que només s'aconsegueix a base d'un gran nombre d'hores de pràctica.

Una tercera característica comuna a totes les professions podria ser una *bona preparació intel·lectual* digna de tenir en compte ja que la competitivitat i complexitat socials cada dia van en augment. Per altra ban-

da, com ja hem esmentat, el guia ha de fer funcions cada vegada més variades. No dubtem que les relacions públiques, la capacitat d'organització, la pedagogia o els idiomes podrien ser assumptes interessants en la preparació d'un bon professional, però això, sens dubte, és un camp per a reflexionar sense pressions.

Finalment seria desitjable una *inclinació o motivació realista* vers la professió, dura i sovint envoltada d'una aurèola gloriosa que té poc a veure o potser gens amb les funcions que en la pràctica fa un professional.

Parlar d'un perfil real del "professional" actual és, si més no, difícil si tenim en compte les premisses que

hem descrit anteriorment; existeix una gran diversitat a tots els nivells entre els individus que es relacionen d'una manera o d'una altra amb aquesta professió que impedeix o que fa difícil almenys una generalització mínima.

Un cert tret que es podria considerar com a generalitzat i-? és un cert narcisisme i una particular sociabilitat que es pot detectar quan s'arriba a determinats nivells de pràctica o obtenir algun títol en relació a la -muntanya, tal com apunta Gisèle Lacroix en un estudi fet d'altres esports que tenen la naturalesa com a marc.⁵

Si considerem l'entorn, tanmateix, és possible apreciar que en general la majoria de les persones es mouen entre dues coordenades, per una banda l'acompliment de funcions que en la majoria dels casos no tenen res a veure amb la seva qualificació i per altra, el dubtós suport administratiu que reben per part de l'Estat.

Com es podria apropar el "perfil real" al perfil ideal? La solució a la gran diversitat que hi ha en la qualificació dels professionals i a la falta de suport legal passa per la creació,

com ja s'ha apuntat en aquest petit treball, d'una escola professionalitzada, on la professió de guia i altres tinguin un tractament seriós i rigorós.

Per acabar...

Si volem arribar a comprendre l'encreuament en què es troba la professió de guia d'alta muntanya, caldria analitzar, almenys breument, la història. Juntament amb la manca d'estudis seriosos només és possible enumerar alguns dels factors que han contribuït a una important marginació d'aquesta professió.

Un factor de marginació important el constitueix la *manca de promoció i de divulgació* de les possibilitats de lleure que ofereix la muntanya per part de l'administració.

Un altre sens dubte, és la *manca d'unió entre els "professionals"* que ha donat com a resultat una falta de força i de representativitat, sense la qual és difícil sortir a flor d'aigua en una societat tan competitiva com la nostra.

Finalment caldria destacar que una escola no professionalitzada, mancada de recursos i encaminada a la formació d'instructors superespecialitzats —recordem que hi ha l'especialitat de "gel"— que imparteixen a la vegada cursos, ha marginat la formació del veritable professional. No seria just dir que només és la professió de guia la que està marginada, realment, ho estan, en més o menys grau, la majoria dels esports relacionats amb la muntanya.

Un pas endavant cap a la solució d'alguns dels problemes ja esmentats seria el que es va assenyalar a les I Jornades de Turisme de Neu i Muntanya i repetit al llarg d'aquest treball: la creació d'una Escola de professors professionals i que no ha de ser malaguanyada per corporativismes de cap mena. Si s'uneixen tots els esforços i van en aquest sentit, tots hi sortirem guanyant,

NOTES:

1. Gaston Rebuffat. "A la conquista de la naturaleza". *Selecciones del Reader's Digest* (Iberia), S/A. Madrid. 1973. Pàg. 106.
2. Dossier sobre: "Les métiers sportifs de la montagne". Revista *Alpirando*. Setembre 1984. Pàg. 35 i ss.
3. Ponència presentada per Rafael Pellús de Basaldua sobre: "La profesionalidad en la montañia" en las I Jornadas de Turismo de Nieve y Montaña. Madrid, 21, 22 y 23 de Marzo de 1984.
4. Comunicació de la FEM elaborada por Manuel Campoamor y Jerónimo López en las I Jornadas de Turismo de Nieve y Montaña. Madrid, 21, 22 y 23 de Marzo de 1984.
5. Gisèle Lacroix. Revista *EPS* núm. 194. Juliol-Agost 1985. Pàg. 6 i ss.